Alizava saugo istorinę atmintį

Alizavos Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia turi baroko ir neogotikos bruožų.

Jolita Žurauskienė
VL žurnalistė

Pyvesos dešiniajame krante įsikūręs Alizavos miestelis (Kupiškio r.) žavi nuostabia panorama ir ne tik – čia ryškūs istorijos pėdsakai, gausu kultūros ir gamtos paminklų. Šie metai miesteliui – ypatingi. Alizavos mokyklai sukako 110, o Alizavos bibliotekai – 80 metų.

Sklando legenda

Pasakojama, kad Alizavos vardas kilo iš legendos apie dvarininką, turėjusį tris dukteris ir sūnų Aloyzą. Istoriniai šaltiniai byloja, kad 1775 metų rugsėjo 22 dieną Ukmergės pavieto maršalka Antanas Koscialkovskis su žmona Kotryna nupirko iš Budbergų Zasinyčių dvarą su jam priklausančiomis žemėmis ir Petrošiškio palivarku už 10 500 talerių. Zasinyčių dvarui priklausė ir Pakapės (dabar – Alizavos) kaimelis su kapinėmis, keliomis pirkelėmis ir Zasinyčių dvarui priklausiusia užeiga. Teigiama, kad gyvenimo pabaigoje pavieto maršalka padalijo savo turtą. Dvaro centrą A.Koscialkovskis padovanojo dukrai Zosei. Nuo tada šis kaimas vadinamas Zasinyčiais. Dukrai Teklei atitekusi dalis pavadinta Tekliampole, o dukrai Petronėlei – Petrošiškiu. 1794 metais A.Koscialkovskis sūnaus Aloyzo garbei pastatė medinę bažnyčią su bokšteliu ir pašventė Dievo garbei. Buvęs Pakapės kaimas gavo Alizavos (Aloizow) vardą.

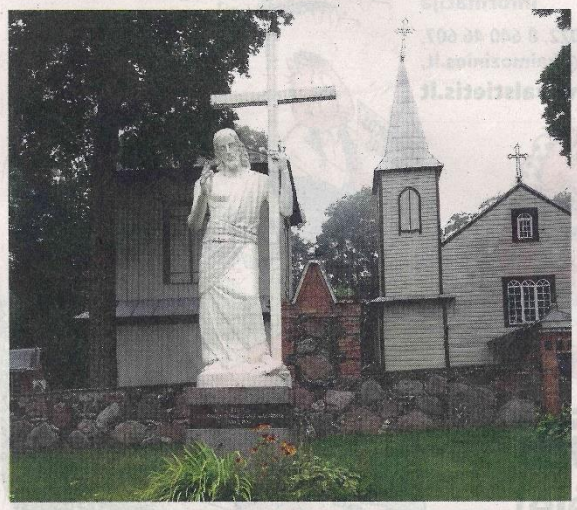

Paminklas „Lietuvos tremtinių ir partizanų atminimui 1940–1990“.

Uolūs kunigai

1853–1856 metais kunigas Jonas Bžestovičius pastatė dabartinę medinę bažnyčią. Ji rekonstruota 1900 metais. Tuo metu Šv. Jono Krikštytojo bažnyčiai, turinčiai baroko ir neogotikos bruožų, buvo pristatyti bokštai. Nors per Pirmąjį pasaulinį karą bažnyčia buvo apgriauta, vėliau dėka čia dirbusių kunigų ji buvo suremontuota.

Bažnyčios šventoriuje yra keletas lankytinų objektų, pavyzdžiui, paminklas „Sovietmečio aukos 1940–1950“, kurį pastatė Alizavos bažnyčią aptarnaujančio Kupreliškio klebono Virgilijaus Taučkėlos paskatinti alizaviečiai. Žmonės stropiai įgyvendino šį sumanymą: paminklui ne tik aukojo, bet ir vežė laukų akmenis, juos mūrijo.

Šventoriuje – paminklinė lenta „Bolševizmo aukos 1940–1956“. Ji pastatyta 2010 metais, vadovaujant aktyviam Alizavos parapijos klebonui Laimonui Nedveckui.

Nuostabus miestelis

Daug informacijos apie Alizavą yra sukaupusi Kupiškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Alizavos padalinio vyresnioji bibliotekininkė Laimutė Dešrienė. Ji pasakojo, kad važiuojant nuo Kupiškio pro Palėvenėlę link Alizavos ir pasiekus Kalnagalių kaimą, ties kryžkele matosi Juodinių kalnas, kuriame palaidoti Pirmojo pasaulinio karo metu žuvę 275 vokiečių ir 325 rusų kareiviai. Paminklinės lentos padarytos tik vokiečiams. Pervažiavus tiltą, po kuriuo nuvinguriuoja Pyvesa, pasukus į dešinę ir leidžiantis plentu žemyn atsiveria puiki miestelio panorama.

„Pačiame miestelio centre, priešais Šv. Jono Krikštytojo bažnyčią, atvykusius į Alizavą pasitinka Laiminančio Kristaus skulptūra. Šios skulptūros autorius – Ramūnas Krupauskas, žymaus kraštiečio, kilusio iš Grincagalės kaimo, dimisijos pulkininko leitenanto Juozo Jankausko anūkas“, – sakė L.Dešrienė.

Atvykus į patį miestelį, kairėje kelio pusėje stovi paminklinis akmuo „Alizava. Pradinė mokykla 1910–1955“. Šiek tiek toliau nuo miestelio centro – Alizavos pagrindinė mokykla. Mokslo šventovė miestelyje gyvuoja nuo 1910 metų. Šiuo metu mokyklai, išauginusiai ir į gyvenimą išleidusiai ne vieną kartą, vadovauja direktorius Gintaras Paškauskas. Praeito dešimtmečio mokyklos jubiliejų žymi koplytstulpis, kurį sukūrė mokytojas Eimutis Sarsevičius.

Garsina savo kraštą

Alizavos kraštas išugdė būrį įžymių žmonių. Iš Kalnagalių kaimo kilęs diplomatas, teisininkas Jonas Aukštuolis ir kunigas monsinjoras Vytautas Balčiūnas; iš Grincagalės – chorvedys, pedagogas Pranas Jankauskas, kariškis, rezistentas J.Jankauskas ir išradėjas, JAV lietuvių visuomenininkas Jonas Antanas Jankauskas; iš Repeniškio – biochemikas, habilituotas gamtos mokslų daktaras Antanas Skaistutis Glemža ir vaistininkas, garsiųjų Glemžaičių tėvas Mykolas Glemža; iš Petrošiškio – gydytojas, mecenatas Gediminas Kaluina; iš Girbučių – ekonomikos mokslų daktaras Kazys Kaluina; iš Jašiškio – dailėtyrininkas, žurnalistas Vidmantas Jankauskas.

„Auliškio kaime gimęs Jonas Glemža buvo „Pieno centro“ bendrovės steigėjas ir vadovas. Iš Naniškių kaimo kilusio pasaulinio lygio dailininko Petro Kiaulėno nutapyti paveikslai yra lyginami su įžymiausių Prancūzijos dailininkų darbais. Alizavoje XIX a. pabaigoje lankydavosi ir žymusis knygnešys Jurgis Bielinis“, – vardijo L.Dešrienė.

Alizavos galiūnas

Alizava – švarus ir jaukus miestelis, kuriame gyvena daugiau nei 300 žmonių. Miestelyje stovi kultūros namai, kuriuose įsikūrė seniūnija ir socialiniai darbuotojai. Kultūros namuose veikia biblioteka, medicinos punktas, dvi privačios parduotuvės.

Nuo seno Alizava garsėja Joninių, Žolinių šventėmis. Po šv. Mišių miestelyje vyksta įvairūs koncertai, vakaronės, atrakcionai, kraštiečių pagerbimai, skanaujama grybienė, žirnienė.

Paminklą „Sovietmečio aukos 1940–1950“ pastatė Alizavos bažnyčią aptarnaujančio Kupreliškio klebono V.Taučkėlos paskatinti alizaviečiai.

Šv. Jono Krikštytojo bažnyčios šventoriuje – paminklinė lenta „Bolševizmo aukos 1940–1956“.

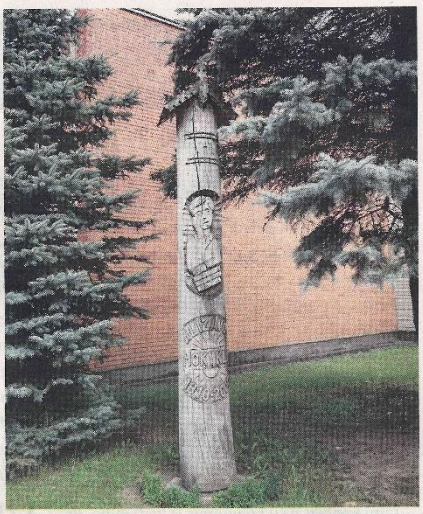

Praeito dešimtmečio Alizavos mokyklos jubiliejų žymi koplytstulpis. Jį sukūrė mokytojas E.Sarsevičius.

Prie Alizavos ąžuolo vyksta edukacinės programos.

Alizavos gyventojos aktyviai dalyvauja įvairiuose renginiuose.

Kultūros darbuotojų iniciatyva tradicinėmis tapo kapelų šventė „Nebus tykus vakarėlis“ ir rudens šventė „Obuolynė“. Pasak pašnekovės, visi didesni renginiai vyksta bendromis jėgomis, įskaitant kultūros padalinio darbuotojus, biblioteką, bendruomenės narius, „Sodžiaus“ ūkininkes. Džiugu, kad renginiuose dalyvauja ir įžymieji kraštiečiai. Dailėtyrininkas ir žurnalistas V.Jankauskas čia lankosi nuolat.

Alizava didžiuojasi savo krašto galiūnu – ąžuolu, skaičiuojančiu jau 500–600 metų. „Ąžuolu pradėta domėtis tuomet, kai buvo atidžiau pažvelgta į krašto istoriją. Šis gražuolis auga Romaldos ir Juliaus Likų privačioje žemėje ir nuo 2017 metų yra valstybės saugomas botaninis gamtos paveldo objektas. Ąžuolo aukštis siekia 21 metrą, o apimtis 1,3 metrų aukštyje – 4,5 metrus. Išilginės rievės rodo, kad medis dar auga“, – sakė vyresnioji bibliotekininkė. Apie šį ąžuolą ji veda edukacines programas jaunajai kartai. Jaunimas supažindinimas ir su lietuvių tautosaka, Alizavos gyventojų atsiminimais. Tokiu būdu pagilinamos žinios ne tik apie gamtą, bet ir apie savo gimtąjį kraštą.

Žuvusiųjų atminimui

Prie Alizavos–Pandėlio kelio ir Vainiūniškio pušynėlio yra pastatytas paminklas „Žuvusiems už laisvę“. Šį kuklų paminklą, įamžinusį už Lietuvos laisvę ir nepriklausomybę žuvusių Lietuvos partizanų atminimą, pasirūpino pastatyti kraštiečių Aldonos ir Apolinaro Glemžų šeima.

„Senesni šio krašto gyventojai dar ir šiandien prisimena, kaip 1945-ųjų liepos 18 d. į Tūskomiškį buvo mestos gausios armijos jėgos. Nuo Kupiškio važiavo karo mašinos, kurios plačiu ratu pristojo palei pamiškę. Operacijoje dalyvavo keli šimtai iš Rusijos, skrebams į pagalbą atsiųstų jaunų vyrukų. Šukuodami mišką, enkavėdistai ėjo vienas šalia kito. Netikėtai užklupti, per 20 partizanų buvo priversti trauktis prie raisto. Pasimetę daugelis jų sušoko į ežerą, kuriame buvo sušaudyti“, – pasakojo L.Dešrienė.

Nelygioje kovoje žuvo Vaclovas Glemža, Apolis ir Romas Jokubkai, Petras Tamošiūnas, Leonas Pikūnas, du broliai Pučėtos ir kiti vyrai, nepanorę eiti į armiją. Kulkos pakirto ir Antaną Glemžą, Joną Jokubką.

„Kiek iš viso jų čia paguldė galvas ir dabar nėra tikslių žinių. Manoma, kad 13–18. Žuvusiųjų palaikų enkavėdistai nepaliko – išsivežė juos į Kupiškį ir sumetė į duobę. Pralaužti apsupties žiedą ir pabėgti pavyko tik šešiems miško broliams“, – teigė L.Dešrienė.

Broliai partizanai

Alizavos kapinėse yra palaidoti trys partizanai – broliai Šidlauskai. Tragišką jų istoriją alizaviečiai mena iki šiol. Bronius Šidlauskas sudegė namuose, kuomet rusai padegė klojimą. Motina, skaudžiai išgyvenusį sūnaus netektį, nebegalėjo gyventi namuose, todėl išėjo pas žmones. Vėliau žuvo ir kiti du broliai: Jonas Šidlauskas mirė Strošiūnų kaime, o Albinas – Anglininkuose.

„Iš J.Jankausko suburto sukilėlių būrio Alizavoje užaugo garsūs rezistencinių kovų vadai broliai Jonas ir Albinas. J.Šidlauskas vadovavo Alizavos apylinkėse veikusiam būriui, kuris vadinosi alizaviečiais, o jo brolis Albinas buvo operatyvinis vadas. Būrį sudarė maždaug 20 vyrų“, – prisiminimais pasidalijo Kupiškio rajono savivaldybės viešosios bibliotekos Alizavos padalinio vyriausioji bibliotekininkė.

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Lankytinos vietos

- Alizavos ąžuolas – botaninis gamtos paveldo objektas tarp Berželių ir Kalno gatvių.
- Alizavos Šv. Jono Krikštytojo bažnyčia.
- Grincagalės kaimo stogastulpis.
- Paminklas „Lietuvos tremtinių ir partizanų atminimui 1940–1990“.
- Kaluinų giminės atminimui skirtas paminklinis akmuo Petrošiškio kaime.
- Paminklas „Sovietmečio aukos 1940–1950“ Alizavos bažnyčios šventoriuje.
- Paminklinė lenta „Bolševizmo aukos 1940–1956“ Alizavos bažnyčios šventoriuje.
- Paminklas „Žuvusiems už laisvę“ prie Alizavos–Pandėlio kelio ir Vainiūniškio pušynėlio.

Nuo seno Alizava garsėja Joninių, Žolinių šventėmis.

Paminklinis akmuo „Alizava. Pradinė mokykla 1910–1955“.

Alizava didžiuojasi krašto galiūnu – ąžuolu, skaičiuojančiu jau 500–600 metų.